

FRA 'HVILKEN BEFRIELSE?' TIL 'HVILKEN BEFRIELSE!'

Af Morten Thing

Claus Bryld:
Hvilken befrielse.
Fortælling fra en barndom i nazismens
og retsopgørets skygge.
235 s. Kr. 250,-.
Gyldendal 2008.

Claus Brylds far og farens tre brødre var fremtrædende medlemmer af det danske nazistparti og blev alle fire dømt i retsopgøret efter krigen. Født 1940 fandt Claus Brylds barndom sted under krig og retsopgør. Farens politiske valg kastede lange skygger ind over sønnens liv.

Ingen vælger deres forældre. *Deres valg er noget, man må tage med sig i sit liv, og selvom alle må komme overens med denne sin bagage, er der forskel mellem os netop i henseende til tyngden i denne bagage.*

Brylds erindringsbog er et sådant forsøg på at komme overens med sin bagage. Bogen består af to forskellige elementer: historikeren Bryld opsøger fortidens spor og forsøger at rekonstruere vigtige dele af farens og onklernes politiske valg; Claus Bryld, som han nu fremtræder som erindringskriver, konfronter sig med vigtige steder i sin historie med faren. Begge elementer er skrevet ind i et fortælleforløb, og på meget vellykket vis viser bogen, at de ikke er hinandens fjender, tværtimod. Dertil kommer, at Bryld ganske enkelt er en god fortæller af sin egen historie.

Bogen åbner med, at Claus Bryld tager tilbage til Tanger i det nutidige Marokko, dengang en internationalt administreret by, hvor faderen slog sig ned, efter han blev løsladt, og hvor han samlede familien efter nogle svære år. De første halvtreds sider er Tanger udgangspunkt for en opkridtning af flere af fortællingens rum: tabernes rum, befolket af gamle nazister, som holder forbindelse med hinanden gennem livet og bogen; familjens rum, som pludselig rammes af forældrenes skilsmisse. Moren kører hjem gennem Europa med de fire børn for at slå sig ned i Birkerød. Faren kommer senere også tilbage til Danmark og forsøger at få et forhold til sine børn, men uden det store held.

Efter afsnittet om gensynet med Tanger tager historikeren over. 'Fædre og

sønner i Rigsarkivet' hedder afsnit to. Her har historikeren fundet retspsykiaterens redegørelse for sin undersøgelse af faren. Med udgangspunkt i denne psykiaters tekst genskaber historikeren en samtale mellem faren og psykiateren. Dvs. han genskaber de spørgsmål, han tror der må være blevet stillet, og han søger sin fars svar. Men det er ikke kun historikeren, som er med i Rigsarkivet. Man kunne sige, at erkendelsesinteressen er: Hvem var min far overhovedet? Hvor kom han fra? Bryld finder noget af et svar i beskrivelsen af farfaren, en autoritær, selfmade mand.

Fra Rigsarkivet går turen til erindringen om barndommen på Frederiksberg under krigen og videre til Kajerød, hvor familien flytter til i 1945. Herfra springer Claus Bryld frem i tiden og erindringerne om opvæksten i Birkerød efter moren kom hjem med børnene fra Tanger og livet med skammen over at være landsforræderens søn: Altid tænke derpå, aldrig tale derom. Og tænkt blev der. Havde faren og onklerne overhovedet gjort noget kriminelt? H.C. Bryld, en af onklerne, fik en dom på 15 års fængsel. Han havde stået Fritz Clausen nær, men havde han pådraget sig mere end en national skyld? For Claus Bryld bliver befrielsen ved med at have en fatal dobbelthed, og han føler sig dårligt tilpas ved lysene i vinduerne den 4. maj om aftenen. Han sammenfatter denne dobbelthed meget fint i bogens titel, som kan læses både som et spørgsmål og som et udråb.

Claus Bryld bevægede sig gennem opvæksten til at tage et helt andet politisk valg end sin far. Siden 60erne var han aktiv på venstrefløj. Hans dobbelte forhold til befrielsen havde således intet at gøre med indholdet i farens politik, men var snævert bundet til de to sammenvævede forhold: hans egen historie med faren og de historiske forhold omkring retsopgøret.

Hvilken befrielse er en meget vellykket bog. Den er både velskrevet og velkomponeret. Den frembringer som fortælling det, som driver læseren til at læse videre, narrativt begær. Man må vide, hvordan den

udvikler sig. Det er for ofte *ikke* tilfældet med erindringer. Deres karakter af konstruktion står for tydeligt frem og i vejen for læserens læsning. Jeg tror, at det vellykkede ved Claus Brylds bog ikke mindst hænger sammen med dens klare og ærlige karakter af selvterapi. Det at komme ud i offentligheden med noget, som der ifølge sin hele karakter 'ikke skulle tales om'.

Præcis denne side af bogen fremgår også af dens egen historie. Det er nemlig sådan, at bogen er en "ny udvidet udgave", som det hedder på forsiden. Dens første udgave udkom i 1995. I forhold til den udgave er den nye udvidet med nyt stof fra arkiverne. Men vigtigst er det nok, at fortællingens struktur er gjort meget klarere. 1995-udgaven havde et kraftigt fokus på problemet omkring retsopgøret. I kapitlet om studierne i Rigsarkivet handlede det dels om én af onklerne, og i brugen af materialet vendtes kritikken mod retspsykiateren. I den nye bog er det hans egen far, som står i centrum, og retspsykiateren (som repræsentant for systemet) har fået en mere tilbagetrukket rolle. Denne ændring er i tråd med at faren (og moren) i det hele taget står mere i centrum for bogens spørgsmål. Fra det uretfærdige retsopgør er fokus flyttet til spørgsmålet: Hvordan kunne faren, moren og onklerne mene som de gjorde?

Han finder en slags svar i, at de ikke var fuldblods nazister. De var nationalistere og antiparlamentariskere, men ikke antisemitter. Han beskriver deres holdninger, som nogle der i høj grad udsprang af dansk nationalisme og i mindre grad af den tyske nazisme. Han tegner snarere billedet af en dansk fascisme. I den italienske fascisme spillede racetankegangen oprindeligt ingen rolle.

Den nye udgave af *Hvilken befrielse* virker betydeligt mere afklaret end førsteudgaven. Man får en fornemmelse af, at det at have brudt tabuet, have skrevet om dét, hvorom der burde have været tavshed, var en *befrielse*. I den forstand har Bryld til alt held bevæget sig fra *Hvilken befrielse?* til *Hvilken befrielse!*